

Univerziteta umetnosti u Beogradu
Senat Univerziteta umetnosti
Veće interdisciplinarnih doktorskih studija
Kosančićev venac 29, Beograd

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA OCENU I ODBRANU DOKTORSKE DISERTACIJE

Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva kandidatkinje Jelene Mihajlović Marković

UVODNO OBRAZLOŽENJE

Jelena Mihajlović Marković je temu doktorske disertacije prijavila marta 2013. godine, a pozitivan Izveštaj komisije za procenu teme doktorske disertacije (imenovane 16. aprila 2013. godine od strane IPS Veća UU, u sastavu: dr Vesna Mikić, vanredni profesor Fakulteta muzičke umetnosti, dr Miško Šuvaković, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti i Mirjana Živković, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u penziji) Senat Univerziteta umetnosti je usvojio na Sednici održanoj 29. juna 2013. godine i za mentora imenovao dr. Vesnu Mikić (Odluka br. 7/221 od 3. 7. 2013), vanrednog profesora Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu. Mentor je 5. maja 2016. godine, obaveštavajući Veće interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti o završetku rada kandidatkinje na disertaciji, predložio sastav Komisije za ocenu i odbranu disertacije. Odlukom Veća interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu od 23. maja 2016. godine imenovana je Komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidatkinje Jelene Mihajlović Marković pod naslovom: **Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva.**

Članice Komisije:

dr Vesna Mikić, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteteta umetnosti u Beogradu, mentor,
dr Sonja Marinković, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteteta umetnosti u Beogradu,

dr Anica Sabo, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteteta umetnosti u Beogradu,
dr Tijana Popović Mladenović, vanredni profesor Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteteta umetnosti u Beogradu, i
dr Katarina Tomašević, viši naučni saradnik Muzikološkog instituta SANU

na sastanku održanom 24. maja 2016. godine saglasile su se da disertacija Jelene Mihajlović Marković ispunjava sve uslove za javnu odbranu i sačinile Izveštaj koji, saglasno odlukama Univerziteteta umetnosti, sadrži: uvodno obrazloženje, biografske podatke o kandidatkinji, analizu disertacije, kritički uvid i ocenu rezultata doktorske disertacije, te zaključak Komisije.

BIOGRAFIJA

Jelena Mihajlović Marković (18. maj 1959. godine, Bejrut, Liban), diplomirala je klavir i teoretski odsek u srednjoj muzičkoj školi "J. Slavenski" u Beogradu kao učenik generacije. U toku školovanja, osvajala je nagrade na republičkim takmičenjima iz klavira i solfeđa.

Na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu diplomirala je 1986. godine na Odseku za muzikologiju sa diplomskim radom „Predrag Milošević – svestranost jedne umetničke ličnosti“ pod mentorstvom prof. Vlastimira Peričića. Za taj rad dobila je Oktobarsku nagradu grada Beograda za studente 1987. godine. U toku studija, učestvovala je na okruglim stolovima u okviru Susreta muzičkih akademija Jugoslavije, a po završetku studija učestvovala je na okruglom stolu „Josip Slavenski i njegovo vreme“ u okviru Majskog memorijalu u Čakovcu 1988. godine.

Sa najvišom ocenom završila prvu godinu magistarskih studija iz oblasti muzičke teorije – harmonije sa harmonskom analizom, pod mentorstvom prof. Mirjane Živković na Odseku za Opštu muzičku pedagogiju FMU.

Na interdisciplinarnim doktorskim studijama na Univerzitetu umetnosti u Beogradu – grupa za teoriju umetnosti i medija, septembra 2007. godine odbranila je istraživački izveštaj „Modaliteti tonalne organizacije u muzici Prokofjeva“, koji je ocenjen najvišom ocenom od strane komisije u sastavu: prof. Dejan Despić, dr. Sonja Marinković, dr. Vesna Mikić i dr. Miodrag Šuvaković.

U toku studija bila je korepetitor u M.Š. „Konjović“, potom po preporuci Katedre za teorijske predmete, predavala je teoriju, harmoniju, kontrapunkt i vežbe u komponovanju u Školi za muzičke talente u Ćupriji (1984-88); radila je i kao saradnik u Muzičko-informativnom centru SOKOJ-a (1988-95).

Na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu radi od 1994. godine, prvo u svojstvu honorarnog saradnika, a od 1995. do 2012. godine u stalnom radnom odnosu u zvanju stručnog saradnika na Katedri za teorijske predmete. Od 2012. godine do 2016. godine radi u zvanju nastavnika stručnog predmeta. Drži nastavu iz predmeta Harmonija sa harmonskom analizom na Odseku

za Muzičku teoriju (osnovne akademske studije) i Metodiku nastave teorijskih predmeta (master studije) na I, II, VII, IX i X odsecima. U ranijem periodu, pored ovih predmeta, bila je angažovana kao saradnik i na predmetima Analiza muzičkog dela za studente klavirskog odseka, kao i na predmetu Harmonija sa harmonskom analizom za studente I, II, VII, VIII, IX i X odseka. Dosada je radovima pod njenim mentorstvom diplomiralo sedam studenata odseka za opštu muzičku pedagogiju, iz oblasti Harmonije sa harm. analizom, sa visokim ocenama (pet ocena 10 i dve ocene 8), a pet studenata je sa najvišom ocenom (10) odbranilo Master radove iz oblasti Harmonije sa harmonskom analizom. Član je Udruženja kompozitora i muzičkih pisaca, Udruženja muzičkih pedagoga i Muzikološkog društva Srbije.

Objavljeni i javno prezentovani radovi:

- „Diferencijacija kamernog i orkestarske muzike u baroku“, Zbornik *Barok i rokoko*, izdanje FMU 1982.
- *Simfonizacija na tlu kamernog žanra*, rad izložen na Susretu muzičkih akademija, Sarajevo, 1983.
- „Violinske sonate Josipa Slavenskog“ - *Zvuk* br. 1, 1985.
- *Stilska orijentacija kompozitora Predraga Miloševića*, rad izložen na Simpozijumu „Josip Slavenski i njegovo doba“ u Čakovcu, 1987.
- „Stilska orijentacija kompozitora Predraga Miloševića“ – *Međimurje, časopis za društvena pitanja i kulturu*, br. 14, 1988.
- Prikaz Zbornika – Folklor i njegova umetnička transpozicija – *Novi Zvuk*, br. 1, 1993.
- *Analitički osvrt na stvaralaštvo Predraga Miloševića, povodom stogodišnjice rođenja*, rad je izložen na Skupu katedre za teorijske predmete, Univerzitet umetnosti, Beograd, 2004.
- „Analitički osvrt na stvaralaštvo Predraga Miloševića, povodom stogodišnjice rođenja“, rad objavljen u Zborniku Katedre za teorijske predmete *Muzička teorija i analiza* br.2, FMU, Beograd, 2005.
- *Analitički izazov – tonal-modalitetni kod Sergeja Prokofjeva*, rad je izložen na Skupu Katedre za muzičku teoriju, Beograd, 2006.
- „Analitički izazov – tonal-modalitetni kod Sergeja Prokofjeva“ – objavljen rad u Zborniku Katedre za muzičku teoriju *Muzička teorija i analiza* br. 4, FMU, 2007.
- *Status predmeta Metodika teorijske nastave u bolonjskom sistemu – aktuelni problemi i moguće perspektive* (uvodničar panel diskusije), Simpozijum Katedre za muzičku teoriju, FMU, 2012
- *Nastava harmonije sa harmonskom analizom za osobe sa slabovidošću* (ko-autor: prof. Milana Stojadinović-Milić, rad izložen na Simpozijumu Katedre za muzičku teoriju, FMU, 2012
- *Specific Ways of Modulation in the Music of Sergei Prokofiev – Proposition for a New Typology*, rad izložen na međunarodnom Simpozijumu Katedre za muzičku teoriju, FMU, 2013.
- „New Definitions of Modulations in the Music of Sergei Prokofiev“, rad objavljen u *Music and Society in Eastern Europe*, vol. 9, 2014, (p. 54-68), ed. Jelena Milojković-Đurić, publ. Charles Schlacks, Idyllwild, California, USA
- *Gudački kvartet i Simfonijeta Predraga Miloševića – karakteristike kompozicionog pisma*, rad izložen na Naučnom skupu povodom 110-godišnjice od rođenja Predraga

Miloševića pod nazivom „Mnogostruka umetnička delatnost Predraga Miloševića (1904-1988)“, u organizaciji Muzikološkog društva Srbije i Katedre za Muzikologiju FMU, Beograd, 2014.

- „Gudački kvartet i Simfonijeta Predraga Miloševića – karakteristike kompozicionog pisma“, rad objavljen u kolektivnoj monografiji *Mnogostruka umetnička delatnost Predraga Miloševića (1904-1988)*, izdavači: FMU i Muzikološko društvo Srbije, 2016
- „Specific Ways of Modulation in the Music of Sergei Prokofiev – Proposition for a New Typology“ (u pripremi za štampu u Zborniku radova sa Međunarodnog simpozijuma Katedre za Muzičku teoriju, *Music Theory and Analysis*)
- Više objavljenih prevoda članaka sa srpskog na engleski i sa engleskog na srpski jezik – *Novi zvuk, Muzikologija* i dr.
- Ko-urednik kolektivne monografije (sa dr. Marijom Masnikosom) *Mnogostruka umetnička delatnost Predraga Miloševića (1904- 1988)*, FMU i Muzikološko društvo Srbije, 2016.

ANALIZA DOKTORSKE DISERTACIJE

Tehnički podaci: Disertacija **Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva** obuhvata 291 numerisanu stranicu teksta (stranice sa spiskom članova Komisije, Izjavom zahvalnosti, apstraktima na srpskom i engleskom jeziku nisu numerisane). Stranice sadržaja numerisane su rimskim brojevima i-iii. Disertacija je pisana fontom Times New Roman, veličine slova 12, u proredu 1, 5. Korišćena literatura (str. 280–282) sadrži jedinice na srpskom, ruskom i engleskom jeziku. Prilog 1 (str. 283–284) i Prilog 2 – Indeks primera (str. 285) osobeni su indeksi kojim se omogućava lakše praćenje teksta. Nakon biografije kandidatkinje (str. 286–287) slede: Izjava o autorstvu (str. 288), Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije dela (str. 289), te Izjave o korišćenju (str. 290-291). Broj podnožnih napomena, korišćenih i kao referentni aparat je 77. Broj notnih primera – 233.

Disertacija **Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva** koncipirana je, imajući u vidu osobenost predmeta istraživanja i odabranog analitičkog pristupa, u "prirodnoj" strukturi koja sadrži dva opsežna dela, i šest poglavlja (četiri u prvom i dva u drugom delu rada).

Nakon apstrakata na srpskom i engleskom jeziku, i sadržaja, I deo disertacije – **Procedure Sergeja Prokofjeva: O, oko i u tonalitetu/tonalnosti** (str. 1–151) počinje prvim poglavljem - Uvodnim razmatranjima (str. 1–10) koncipiranim u četiri potpoglavlja kojima su predstavljeni predmet i cilj rada (1.1. Predmet i cilj rada, str. 1–2), metodološki okviri istraživanja (1.2. Metodološki okvir istraživanja, str. 2–4), postavljene osnove terminološke aparature (1.3. Dosadašnje teorijske postavke – terminološka neusaglašenost, str. 4–8) koja će biti u upotrebi (što je podrazumevalo i kritički osvrt na postojeću terminologiju), te jezgrovito i ubedljivo diskutovane i predstavljene analitičke metode (1.4. Metode analize, str. 8–10). Reklo bi se, u pokretu "od tonaliteta ka tonalnosti" Jelena Mihajlović Marković drugim poglavljem rada (2. O tonalitetu, str.10–47), ostvaruje nužan preduslov za izvođenje svog osobenog i originalnog teorijskog pogleda i interpretacije (svojevrsnog "vrhunca" rasprave u I delu) u trećem poglavlju. Naime, da bi ostvarila stabilnu platformu za svoju "novu tipologiju" organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva autorka mora da pođe od bazičnih pretpostavki u vezi sa Prokofjevlijevim odnosom prema tonalitetu, što znači od njegovog razumevanja, njegove upotrebe dijatonike i hromatike, odnosno njegovog umetničkog viđenja njihovih međudnosa. Isprva "u dijatonici" (2.1. Dijatonika – hromatika. Spona i međuzavisnost, str. 10 i 2.1.1. Dijatonika, Prvi osnovni vid ispoljavanja dijatonike str. 10–11), Mihajlović Marković razmatra kako vidove njene pojavnosti (2.1.2. Drugi vid ispoljavanja dijatonike, str.11–13), njenu ulogu u realizaciji tonalnosti (2.1.3. Prožimanje tonalnih centara, str.13–15), načine njenog "nastanka" (2.1.4. Gradivni elementi dijatonike: spoj linearnog i vertikalnog sloja, str.15), da bi ukazala na njenu presudnu ulogu u ostvarivanju tonalne stabilnosti.

Potom, autorka kreće "iznova", sličnim koracima kroz postupke i vidove hromatizacije bazično dijatonskog toka (2.2. Hromatizacija, 2.2. 1. Jednostavniji vid ispoljavanja hromatike str. 16–18). Susret dijatonike i hromatike u sferi alterovanih akorada (2.3. Susret dijatonike i hromatike sagledan kroz alterovane akorde dijatonskog i hromatskog tipa, str. 18–39) ispostavlja se kao izuzetno važan aspekt Prokofjevlijevog tonaliteta, u šta uverava posebna analitička (izuzetno uspešno ilustrovana primerima) pažnja autorke u zasebnim potpoglavljima (2.3.1. Frigijski akord, str. 18–22; 2.3.2. Lidijjski akord, str. 22–26; 2.3.2.1. Veći stepen hromatizacije, str. 26–30; 2.3.2.2. Primena lidijjskog akorda u modulaciji, str. 30–33; 2.3.3. Polarni akord, str. 33–39).

Autorka, izuzetno uspešno ostvaruje nova (terminološka) "određenja" akorada (2.3.4. Drugačiji tipovi akorada, str. 39–47) koji nastaju u spoju dijatone i hromatike, ali se nalaze na "neočekivanim" mestima, poput "vođičnog", "prijanjajućeg", ili izuzetno intrigantnog – "hromatskog dvojnika".

Već u "dodirnim tačkama" drugog poglavlja najavljeni potencijali za analitičke transpozicije kakve pokazuju problemi "klizanja" ili nalazi u vezi sa "vođičnim" akordima, ali i alterovanim akordima, u trećem poglavlju (3. U i o tonalnosti - Vidovi ispoljavanja složenosti tonalne strukture, str. 47–121), kako je već rečeno "smešteni" su interpretacijsku mrežu izatkanu da bi se opisala i razumela tonalna struktura Prokofjevljeve muzike. Tako se u "punoj snazi" otkrivaju razlozi pristupa odabranog u prethodnom poglavlju, jer ovde, Jelena Mihajlović Marković "podiže" ulog, izvođenjem i prikazivanjem sopstvene tipologije vidova organizacije Prokofjevljevog tonalnog sistema (3.1. Vidovi organizovanja tonalnog sistema. Predlog nove tipologije, str. 49–50). Njena tipologija zasniva se na tri modaliteta obeležena početnim slovima abecede, a pojednostavljeno rečeno razlikuju se prema broju (tonskih/tonalnih) centara, odnosno položaju muzičkog toka u odnosu na njih. Tako je modalitet A (3.2. Modalitet A - fuzija više vrsta tonal-modaliteta na jednom (zajedničkom) centru, str. 50–61) "preovlađujuće" dijatonski, i a njegova se fuzija "različitosti" zasniva na jednom centru. Čini se da je on i "najjednostavniji", jer analitička logika autorke je didtaksički nepogrešivo i dosledno gotovo uvek od jednostavnog ka složenom. To je očito i u organizaciji teksta kada su u pitanju preostala dva modaliteta – Potpoglavljje 3.3. Modalitet B – asocijativno-policentrična tonalnost (str. 61–84) sadrži potpoglavljja: 3.3.1. Jednostavniji vidovi ispoljavanja (str. 62–68) i 3.3.2. Složeniji vidovi ispoljavanja (str. 68–75). Posebno ističemo "širenje" fokusa, na jedan zanimljiv način systemske muzikologije, ka "drugim" analitičkim diskursima u potpoglavljju 3.3.3. Uticaj tematske višeslojnosti na formiranje asocijativno-policentrične tonalnosti (str. 75–79), kao i širenje asocijativnog "spektra" tumačenja modaliteta u potpoglavljju 3.3.4. Spona asocijativno-policentrične tonalnosti i drugih lestvičnih sistema: celostepenost, umanjena lestvica, pentatonika (str. 79–84). Isti postupak izveden je i u prikazu i postavci Modaliteta C Potpoglavljje 3.4. Modalitet C – međutonalni prostor (str. 84–106), sastoji se iz sledećih potpoglavljja: 3.4.1. Jednostavniji vidovi ispoljavanja modaliteta C, str. 85–91; 3.4.2. Složeniji

vidovi ispoljavanja modaliteta C, str. 91–96 ; 3.4.3. Međutonalnost kao proizvod tematske višeslojnosti, str. 96–103; 3.4.4. Spoj međutonalnosti sa umanjenom i celostepenom lestvicom, str. 103–109). Kao svojevrsni dodatak, koji dodatno učvršćuje raspravu o modalitetima, tačnije njihovom "poreklu" u neprestano nastajućim i samotransformišućim odnosima između dijatonike i hromatike, no kao i svojevrsni "odjek", balans i potvrda ranijih "rascvetavanja" rasprave ka "drugim" sistemima, akordskim i lestvičnim strukturama, slede potpoglavlje 3.5. Druge lestvične organizacije (str. 109–117) sa potpoglavljima 3.5.1. Primena umanjene i celostepene lestvice nezavisno od modaliteta, str. 109–112 i 3.5.2. Kombinovanje celostepene lestvice sa drugim, retko korišćenim lestvičnim organizacijama, str. 112–115) i 3.6. Vidovi ispoljavanja bitonalnosti (str. 115–121, sa potpoglavljima 3.6.1. *Maskirana* ili *latentna* bitonalnost, str. 115–117 i 3.6.2. Prava bitonalnost, str. 117–121).

Očekivano, od teoretičarke kalibra Jelene Mihajlović Marković, "potraga" za odgovorima neće se zaustaviti "u tonalitetu", pa će se na jednu već osvojenu tipologiju, nastaviti nova, ona koja joj pruža odgovore i na pitanja o Prokofjevovom načinu uspostavljanja odnosa između "tonaliteta" i kretanju u samo njemu "znanim" prostorima modulacija. Tako, u poglavlju 4, naslovljenom "U tonalitetu i iz(van) njega" (str. 121–151), Jelena Mihajlović Marković isprva upoznaje čitaoce sa svojim "Predlogom nove tipologije modulacija u harmonskom sistemu Prokofjeva" (4.1., str. 121), pružajući isprva analizu možda najkarakterističnijeg za Prokofjeva, postupka hromatskog klizanja i modulacija koje uz pomoć tog postupka ostvario u klavirskim sonatama (4.1.1 Modulacija pomoću hromatskog klizanja, str. 121–124), a potom i vođičnu (4.1.2. Vođična modulacija, str. 124–128) i modulaciju pomoću intonativnog mosta (4.1.3., str.128–137). Da se fenomen "klizanja" ispostavlja kao jedan od ključnih (ne samo u slučaju postupaka modulacije, što će reći i "u" i "iz" tonaliteta) svedoči i autorkina odluka da njemu, odnosno njegovim "podvrstama" posveti još pažnje u drugom potpoglavlju – 4.2. "Različiti vidovi fenomena klizanja, potpodela i funkcija" (str. 137–151) 4.2.1. Iskliznuća u novi tonalitet, str. 137–140; 4.2.2. Melodijsko unutar-tonalno iskliznuće, str. 140–144, 4.2. Klizanje akorada, str. 144–151). "Unutar osnovne klasifikacije, uočene su i objašnjene podkategorije *tonalnog* iskliznuća (koji proizvodi promenu centralizacije) i *unutar-tonalnog*, odnosno, *melodijskog* iskliznuća." (str. 284)

II deo disertacije - **U tonalitetu/tonalnosti Sergeja Prokofjeva: Analitičko sagledavanje vidova ispoljavanja tonalnog sistema u kontekstu integralnog toka - tri studije slučaja** (str. 151–279) u okviru poglavlja 5 – donosi tri analitičke (harmonsko-formalne) studije slučaja: 5.1 Sonata br. 2 (str. 153–181), 5.2. Sonata br. 6, (str. 181–235) i 5.3- Sonate br. 9 (str. 235– 272)

Ove tri od ukupno devet klavirskih sonata, izabrane su iz nekoliko razloga. Po godinama nastanka, (...) one se mogu smatrati reprezentima triju ključnih stvaralačkih faza. Sledeći, dakle, hronološku dimenziju promena autorovog stvaralačkog govora, analiza ovih sonata omogućava praćenje različitih stilsko-kompozicionih elemenata u dijahroniji, kao i sagledavanje razvojnog puta harmonsko-tonalnog mišljenja u spiralno-uzlaznom luku koji može ukazati na moguću evolutivnost složenosti ispoljavanja tonalnih organizacija. (...) Može se reći da Druga sonata jeste reprezentativna po mnogim elementima u pogledu koncepcije forme, kompozicione tehnike, klavirske fakture, ali naročito u ispoljavanju tonalne strukture, te u izrazu formira one, prepoznatljive, stilske crte koje nazivamo *Prokofjevskim*. Sledeća odabrana – Šesta sonata op. 82, istovremeno je i prva u trijadi grandioznih, najkompleksnijih klavirskih sonata, nastalih u periodu između 1939 i 1944. godine;(...). Ono što se pokazuje kao najbitnije u pogledu definisanja i ispoljavanja tonalne organizacije u harmonskom jeziku Prokofjeva, jeste utvrditi da li, u rasponu od skoro trideset godina između Druge i Šeste sonate, postoji trag o evolutivnom putu tog procesa i na koje se načine on iskazuje. Poslednja, Deveta sonata za klavir op. 103 iz 1947. godine na svojevrsan način predstavlja sublimaciju autorovih postupaka primenjenih u prethodnim sonatama; iako se i u ovoj sonati uočava visok stepen zastupljenosti svih vidova ispoljavanja tonalnih struktura, u mnogim aspektima se uočava da se Prokofjev „vraća“ dijatonici, linearnosti, „belim dirkama“ i C-duru koji – poput svojevrsnog udaljenog odjeka betovenovske „pobede svetlosti nad tamom“, simbolizuju uzvišen spokoj, pomirenje, ali i vedrinu. (str. 3–4)

Ovim dužim navodom u ovoj smo analizi iz uvodnih razmatranja "zakoračili" već u zaključno poglavlje (Zaključak, str. 272–279), osmišljeno kao rezime pređenog puta, no ne kao i puko ponavljanje njegovih etapa. Pažljivom čitaocu, jasno je da je na ovim stranicama Jelena Mihajlović Marković sublimirala svoje zaključke, napravivši još jedan "iskorak" u svojoj analitičko-teorijskog spoznaji složenosti vidova ispoljavanja tonalnosti u stvaralaštvu Sergeja Prokofjeva.

KRITIČKI UVID I OCENA REZULTATA

Opšti pogled na doktorsku disertaciju

Doktorska disertacija Jelene Mihajlović Marković **Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva**, teorijski je utemeljen i originalan naučni rad, pregledne koncepcije i konsekventne logike izlaganja. Od izuzetnog značaja je dubina, kompleksnost i obuhvatnost njegovog interpretativno-analitičkog muzičko-teorijskog zahvata koji je zasnovan osobenim muzičko-teorijskim procedurama i izrazito oštrom analitičkom instinktu, kao i bogatom iskustvu kandidatkinje.

Predmet i cilj rada

Predmet rada Jelene Mihajlović Marković jeste istraživanje elemenata i vidova organizacije tonalnosti u poetici Sergeja Prokofjeva, kao jedne od presudnih karakteristika prepoznatljivosti i osobenosti tzv. "prokofjevskog stila" - notorno tonalnog u vremenu koje je kao da je "zaboravilo" na tonalnost. Mihajlović Marković, svesna činjenice da je klavir zapravo "osa simetrije" Prokofjevskog kompozitorskog bića, odlučuje da taj odlučujući poetički element ispita u stvaralačkom polju klavirskih sonata (njih devet ukupno), ispravno pretpostavljajući da će zaključci do kojih bi mogla da dođe biti "validni" i za "ostatak" stvaralaštva Sergeja Prokofjeva. Cilj rada jeste detekcija i definicija upravo onih postupaka, elemenata i momenata koji omogućavaju odvijanje saznavnog procesa u slučaju muzike Sergeja Prokofjeva, a tiču se njenih tonalnih struktura. Takođe, jedan od ciljeva jeste i ispitivanje da li je funkcionalizacija analitičko-teorijskih zaključaka moguća u analitičkoj interpretaciji konteksta/muzičkog toka u celini.

Osnovne polazne hipoteze

Polazne pretpostavke istraživanja, dovoljno su jasno iskazane u Uvodnim razmatranjima, mada ne artikulirane u "formi" pretpostavki, opet razumljivo imajući u vidu specifičnost odabranog predmeta proučavanja. Otuda, Mihajlović Marković kreće "in medias res", čineći (gotovo kao u dobroj tradiciji birmngemske škole studja kulture) od "opštih mesta" koja važe za poetiku Sergeja Prokofjeva, tačnije od njihovog preispitivanja i problematizacije, zapravo polazne pretpostavke svoga rada. Takođe, nanovo razumljivo za teoretičara muzike, Mihajlović

Marković počinje i od preispitivanja slušalačkih "opštih mesta" slušanjem , odnosno "slušanom analizom". Tako, neke od njenih pretpostavki jesu:

- Da je i pored činjenice da je neosporno i pretežno tonalna, Prokofjevljeva muzika osobenim načinom "rada" tonalnosti, ostvaruje otklone od "očekivanog" analitičkog/slušalačkog iskustva;
- da Prokofjevljeva tonalnost poseduje osobene načine ostvarivanja susreta sa drugim sistemima (modalnost, umanjena, celostepena, hromatska lestvica),
- da su upravo ti osobeni načini "spojeva", rezultat dijatoniziranog zvučanja Prokofjevljeve muzike
- da postoji niz tipova tonalne organizacije kojima je moguće objasniti tonalni jezik Sergeja Prokofjeva, bez nužnog odlučivanja za jedan određujući pojam
- da se u slučaju Sergeja Prokofjeva zapravo radi o novom tipu tonalne višeslojnosti koji se manifestije u više vidova/modaliteta?
- da su načini realizacije modulacije, najverovatnije osnov osobenosti njegovog neoklasičnog (u smislu korišćenja postupka simulacije) prosedea
- da dijatonski postupci ostvaruju hromatizaciju, što dalje znači da tonalnost, pa čak ni tonalni rod nisu "ugroženi", itd.

Metodološki okvir istraživanja

Rad Jelene Mihajlović Marković je bazično metodološki postavljen kao analitički, a ta metoda "uparuje" se i "nadovezuje", kako zahvaljujući muzikološkoj provenijenciji autorke, tako i "metajezičnosti" muzičke analize kao discipline, sa muzičkom teorijom sa jedne, i analitičko-intereptativnom analizom strukturiranom po ugledu na "studije slučaja" sa druge (II deo). Otuda se i odabir, plasman i funkcionalizacija notnih primera od kojih ovakva vrsta istraživanja zavisi i na kojima njeni nalazi moraju počivati može razumevati i kao osobeni vid empirijske metode.

Sama autorka navodi sledeće:

"ovaj rad je zasnovan na detaljnoj analizi devet sonata za klavir, u kojima sam proučavala:

- unutar-tonalne i među-tonalne odnose,

- politonalne i među-tonalne prostore,
- presek horizontalnog i vertikalnog uzajamnog dejstva,
- profil vanakordskih pojava unutar odnosa dijatonika-hromatika,
- način promene tonaliteta i tipologiju vertikalnih sklopova u korelaciji sa polifono-linearnim pismom.

Težište rada čini istraživanje vidova organizacije tonalnog sistema, i u tom smislu je teorijski postavljena nova tipologija organizacije tonalnog sistema. Osim novopredloženih modaliteta ispoljavanja tonalne organizacije, posebno su proučene i sistematizovane pojave koje su takođe idiosinkratske za Prokofjeva, a to su akordsko *klizanje* i *iskliznuća* u melodijsko-harmonskim odnosima. Navedeni fenomeni jesu uočeni od strane različitih teoretičara, ali se njihovo teorijsko tumačenje uglavnom zadržavalo na nivou konstatacije, bez bližih objašnjenja. Postupci *klizanja* i *iskliznuća* se iskazuju ne samo kao konstitutivni činiooci njegovog prepoznatljivog kompozicionog stila, nego i same strukture njegove tonalnosti zbog upliva različitih hromatskih skojeva. Međutim, specifičan je način njihove primene kojim se stvara utisak dijatoničnosti i pored hromatske polivalentnosti (ili uprkos njoj). (str. 3)

Rezultati istraživanja

Doktorska disertacija Jelene Mihajlović Marković posvećena analizi i teoretizaciji aspekata tonalnog mišljenja Sergeja Prokofjeva, rezultira izuzetno disciplinovanom, preglednom, funkcionalnom i originalnom postavkom vidova organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva. Napisana je zreлим, jasnim, čistim i preciznim jezikom, koji uprkos svojoj muzičko-analitičkoj ekskluzivnosti nije pretenciozan, i pre svega je rezultat dugogodišnjeg praktičnog, pedagoškog iskustva kandidatkinje, pa ga je tako veoma lako pratiti, a njegovi zaključci su izvedeni tako dosledno i ubedljivo da ih je još lakše usvojiti, odnosno teško osporiti. Čini se da su ovde ne samo predočeni rezultati konkretnog istraživanja, već i mnogo više od toga – rezultati čitavog studija na doktorskom programu Grupe za teoriju umetnosti i medija UU u Beogradu.

Korišćena literatura

Izbor literature (detaljnije opisan u tehničkim podacima iznetim u uvodnom obrazloženju Izveštaja) Jelene Mihajlović Marković, posebno imajući u vidu predmet istraživanja, razumljivo je usmeren, fokusiran, pa ipak obuhvatan. Takođe, odnos prema literaturi, ispostavlja se kao kritičko-interpretativni, imajući u vidu da je primarni cilj rada uspostavljanje analitičkog sistema za tumačenje tonalnog jezika Sergeja Prokofjeva. Otuda, upravo polazeći od literature, Jelena

Mihajlović Marković izvodi i sopstvenu, originalnu terminološko-pojmovnu aparaturu (skrećemo pažnju na rezultate "sumirane" i u Prilogu 1 – Pojmovniku). Posebno dragoceni doprinos u smislu korišćenja literature predstavlja uspešno i sa lakoćom izvedeno "ukrštanje" ruske i anglosaksonske analitičko-teorijske literature.

ZAVRŠNA OCENA

Doktorska disertacija **Vidovi organizacije tonalnog sistema Sergeja Prokofjeva** kandidatkinje Jelene Mihajlović Marković je analitički interdisciplinarni naučni rad kojim je kandidatkinja potvrdila naučne kompetencije u području interdisciplinarnih nauka o umetnostima i medijima. Komisija ocenjuje doktorsku disertaciju Jelene Mihajlović Marković kao zasnovan i inovativan analitički naučni rad kojim su argumentovano postavljena i razrađena pitanja u vezi sa osobenostima tonalnog mišljenja jednog od najintrigantnijih autora 20. veka, te ponuđena originalna teorijsko-analitička rešenja za njihovo razumevanje. Komisija sa izuzetnim zadovoljstvom predlaže Veću interdisciplinarnih studija i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da prihvati Izveštaj, te da pokrene proceduru za javnu odbranu doktorske disertacije Jelene Mihajlović Marković.

U Beogradu, 24. maja 2016. godine

Članovi Komisije:

dr Vesna Mikić, redovni profesor
Fakultet muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu, mentor

dr Sonja Marinković, redovni profesor
Fakultet muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu

dr Anica Sabo, redovni profesor
Fakultet muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu

dr Tijana Popović Mladenović. vanredni profesor
Fakultet muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu

dr Katarina Tomašević, viši naučni saradnik
Muzikološki institut SANU